

## สรุปประเด็นสำคัญจากสมุดปกขาว

### พื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพนอกเขตพื้นที่คุ้มครอง

#### โดยชุมชนในพื้นที่ อ.จะนะ และ อ.เทพา จ.สงขลา

สมุดปกขาวฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) พิจารณารับรองพื้นที่ทะเลและชายฝั่งของอำเภอจะนะ และอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพนอกเขตพื้นที่คุ้มครอง (Other Effective area-based Conservation Measures: OECMs) หรือ "เลชุมชน" ซึ่งเป็นรูปแบบการอนุรักษ์ที่ชุมชนเป็นผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่คุ้มครองทางทะเลเพียง ร้อยละ 5.1 ซึ่งยังห่างไกลจากเป้าหมายการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของโลก 30x30 ทำให้ OECMs เป็นกลไกสำคัญในการขยายพื้นที่อนุรักษ์โดยไม่ต้องประกาศพื้นที่คุ้มครองแห่งใหม่ แต่เป็นการรับรองและยกระดับพื้นที่ที่ชุมชนดูแลและฟื้นฟูมาอย่างต่อเนื่องให้ได้รับการยอมรับในระดับประเทศและระดับสากล พื้นที่ที่เสนอครอบคลุมกว่า 404,531 ไร่ซึ่งมีความสำคัญทั้งในฐานะแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ ความมั่นคงทางอาหาร และฐานเศรษฐกิจของชุมชนชายฝั่ง

#### ทำไม “จะนะ และ เทพา” จึงสำคัญ

อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ชายฝั่งที่มีความสำคัญด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ความมั่นคงทางอาหาร และเศรษฐกิจของชุมชน พื้นที่นี้มีความเชื่อมโยงกันในลักษณะ “ควน ป่า นา เล” โดยมีคลองนาทับ คลองสะกอม คลองเทพา และพื้นที่ชายฝั่งเป็นระบบนิเวศต่อเนื่องระหว่างน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำและฐานทรัพยากรสำคัญของชุมชน

พื้นที่แห่งนี้มีปลาทูน่ากว่า 448 ชนิด สัตว์น้ำจำพวกกุ้งและปู 40 ชนิด หอยอีกกว่า 500 ชนิด และเป็นถิ่นอาศัยของชนิดพันธุ์โดดเด่น (iconic species) อย่าง ฉลามวาฬ เต่าตนุ โลมาหลังโหนก ปลาอินทรี ปูม้า หอยเสียบ แอ้งสงขลา และนกเงือกหัวหยด ซึ่งสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่ง

ทรัพยากรทางทะเลยังเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชน โดยห่วงโซ่ประมงพื้นบ้านสร้างการจ้างงานถึง 1,396 คน ครั้วเรือนประมงในอำเภอจะนะมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 34,328 บาทต่อเดือน ขณะที่อำเภอเทพามีรายได้เฉลี่ย 25,000–30,000 บาทต่อเดือน

อย่างไรก็ตาม พื้นที่แห่งนี้เผชิญแรงกดดันจากการประมงเกินขนาด การใช้สวนลากและอวนรุน ตลอดจนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น โรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา โรงไฟฟ้าชีวมวล โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย และโครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ ซึ่งคณะรัฐมนตรีเพิ่งมีมติเห็นชอบผลการจัดทำการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) แผนแม่บทการพัฒนาเชิงพื้นที่ของสงขลาและปัตตานี เมื่อวันที่ 16 มิถุนายนที่ผ่านมา

#### OECMs คืออะไร

OECMs (Other Effective area-based Conservation Measures) หรือ **พื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพนอกเขตพื้นที่คุ้มครอง** คือพื้นที่ที่แม้จะไม่ได้ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองตามกฎหมาย แต่ได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณค่าทางระบบนิเวศ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนได้ในระยะยาว ตามนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD)

#### “เลชุมชน” คืออะไร

“เลชุมชน” เป็นคำที่เกิดจากการร่วมกันนิยามโดยชุมชนในพื้นที่ เพื่อใช้สื่อสารความหมายของ OECMs ให้เข้าใจง่าย หมายถึง พื้นที่ทะเลและชายฝั่งหน้าบ้านที่เป็นแหล่งทำมาหากินของชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ชุมชนร่วมกับภาครัฐดูแล ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน และยังหมายรวมถึงการจัดการใช้ประโยชน์จากชายหาด และการจัดการสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อีกด้วย

## ทำไม OECMs ที่มีชุมชนเป็นผู้นำในการจัดการ จึงสำคัญ

OECMs เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการคุ้มครองพื้นที่ทางบกและทางทะเล 30x30 ภายในปี 2573 โดย

- สนับสนุนการอนุรักษ์ที่ชุมชนดำเนินการอยู่แล้ว
- เปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทร่วมบริหารจัดการทรัพยากร
- ขยายพื้นที่อนุรักษ์ได้รวดเร็วกว่าการประกาศพื้นที่คุ้มครองรูปแบบเดิม ทั้งนี้ พื้นที่ OECMs จะต้องทำกระบวนการให้ความยินยอม (PFIC) จากชุมชนท้องถิ่นและชนเผ่าพื้นเมืองชาติพันธุ์ก่อน
- เชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- สนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และภาคส่วนอื่น ๆ

## OECMs จะนะ-เทพา

ข้อเสนอ OECMs จะนะ-เทพา เป็นข้อเสนอที่ชุมชนจาก 7 ตำบลชายฝั่ง ร่วมกันจัดทำกับกรีนพีซ ประเทศไทย เพื่อเสนอให้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) พิจารณารับรองเป็นพื้นที่ OECMs ครอบคลุมพื้นที่กว่า 404,531 ไร่ ซึ่งหากได้รับการรับรอง **จะนับเป็น OECMs แห่งแรกของประเทศไทยที่เริ่มและยื่นเสนอโดยภาคประชาชน และเป็นก้าวสำคัญของการผลักดันการอนุรักษ์ที่ชุมชนเป็นผู้นำ**

## วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (Citizen science)

กรีนพีซ ประเทศไทย สนับสนุนกระบวนการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง โดยชุมชนร่วมกับนักวิชาการ ตั้งแต่การออกแบบการสำรวจ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการจัดการข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่ชุมชนสามารถใช้ในการวางแผนจัดการทรัพยากรและพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

กระบวนการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองช่วยให้

- เก็บข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่อง
- สร้างฐานข้อมูลร่วมระหว่างชุมชนและนักวิชาการ
- สนับสนุนการออกแบบการจัดการพื้นที่
- นำข้อมูลมาต่อยอดในการสร้างยุทธศาสตร์การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (ยุทธศาสตร์จะนะยั่งยืน)
- สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐและชุมชน

## ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากชุมชนจะนะ-เทพา

### 1. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน (Capacity Building)

- สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- เปิดโอกาสให้ชุมชนกับนักวิชาการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ท้องถิ่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งกระบวนการติดตามและประเมินผลจากการทำงานอนุรักษ์ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ
- เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในเวทีในระดับชาติและระดับโลก
- จัดทำงบประมาณเพื่อสนับสนุนการสร้างศักยภาพให้กับชุมชนท้องถิ่นที่เป็นปราการด่านหน้าในการปกป้องและบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

### 2. การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ (Co-management)

- ส่งเสริมการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชนในการจัดทำพื้นที่คุ้มครองทางทะเลโดยมีชุมชนเป็นผู้นำ
- จัดทำผังภูมินิเวศและฐานข้อมูลร่วมโดยภาครัฐจะต้องยอมรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น
- พัฒนาการสื่อสารและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ให้มีประสิทธิภาพ และสร้างความเชื่อใจระหว่างกลุ่มหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อลดความขัดแย้ง

- ติดตามและประเมินผลโครงการอนุรักษ์อย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

### 3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในพื้นที่

- จัดทำ “หลักสูตรชุมชน” ที่บูรณาการเรื่องสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และของดีในตำบลของตนเองให้เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาของโรงเรียน

### 4. การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ OECMs อย่างยั่งยืน

- ทำงานร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน และมีขั้นตอนการรับรองมาตรฐานสินค้าที่ผลิตโดยชุมชนที่ชัดเจนและไม่ซับซ้อน รวมทั้งประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการดำเนินงานให้ชุมชนได้รับทราบ
- ร่วมกับกระทรวงคมนาคมพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อส่งสินค้าโดยเฉพาะประเภทอาหารสด และอาหารทะเล ไปยังจังหวัดอื่น ๆ
- จัดตั้งแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อวิสาหกิจชุมชนและ/หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงตลาดนอกพื้นที่ให้กับชุมชน และให้ผู้บริโภคที่สนใจ สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้มากขึ้น และเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายคู่ค้าให้แก่ชุมชนต่าง ๆ
- ช่วยเหลือเรื่องการระดมทุนเพื่อให้ชุมชนเริ่มต้นธุรกิจได้ง่ายขึ้น
- ควรมีการพิจารณาคะแนนธรรมาภิบาลของผู้ประกอบธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และขนาดย่อม เพื่อลดหย่อนภาษี
- จัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมดูแลจัดทำฐานข้อมูลนักท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง จัดทำวีดิทัศน์ ประสงค์ ออกแบบกิจกรรม และสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน